

**VIEWS OF HISTORY TEACHER CANDIDATES ABOUT GENDER REPRESENTATION
IN HIGH SCHOOL HISTORY LESSONS: EXAMPLE OF FATİH FACULTY OF
EDUCATION**

Ebru DEMİRCİOĞLU

Yrd. Doç. Dr., Karadeniz Teknik Üniversitesi, ebrudemircioglu@ktu.edu.tr

ORCID: 0000-0001-8675-5276

Received: 23.08.2017

Accepted: 18.11.2017

ABSTRACT

Gender representation in education has been on the agenda of democratic countries since the Second World War. Academics and non-governmental organizations were discussing role of gender representation in textbooks and teaching atmosphere especially in USA and England during the 1960s and 1970s. There is also research in this period about gender representation in history lessons indicated that women was not adequately represented in history lessons in USA and England which triggered new research and projects about topic to overcome this problem. While these developments were taking place in the World, Turkish researchers have also paid attention gender representation in Turkish history textbooks in the recent years. There is limited research about this topic in Turkey which shows that Turkish history textbooks are male dominant teaching materials. Related literature regarding gender representation in history education is examined, it seems that there is not research about views of history teacher candidates about gender representation in high schools history lesson. The aim of this research is to determine views of history teacher candidates about gender representation in history lesson in teaching practice schools. Study based on qualitative research approach was carried out history teacher candidates of Karadeniz Technical University of Fatih Faculty of Education. An open ended data collection tool was used in the research to gather views of history teacher candidates and a total of 98 candidates (68 female-30 male) responded the questionnaire. It can be said that history teachers do not paid attention gender representation in their lessons based on the collected data.

Keywords: History education, gender, history teacher candidates, teaching practice, high school history lessons.

TARİH ÖĞRETMEN ADAYLARI GÖZÜYLE LİSE TARİH DERSLERİNDE TOPLUMSAL CİNSİYET TEMSİLİ: KTÜ FATİH EĞİTİM FAKÜLTESİ ÖRNEĞİ

ÖZ

Eğitimde toplumsal cinsiyet temsili II. Dünya Savaşı'ndan bu yana demokratik ülkelerin gündemindedir. Özellikle İngiltere ve Amerika'da 60'lı ve 70'li yıllarda akademisyenler ve sivil toplum örgütleri ders kitapları ve öğrenme ortamlarında toplumsal cinsiyet temsiline rolünü tartışmaktadırlar. Bu süreçte Amerika ve İngiltere'de tarih derslerinde toplumsal cinsiyet temsili konusunda yapılan araştırmalar, kadınların tarih derslerinde yeterli düzeyde temsil edilmediğini ortaya koymaktadır. Bu çalışmalar, problemin çözümü için yeni araştırmaları ve projeleri tetiklemiştir. Dünyada bu gelişmeler olurken, son yıllarda Türk araştırmacılar da tarih ders kitaplarında toplumsal cinsiyet temsiliyle ilgili çalışmalar yapmışlardır. Bu alanda yapılan sınırlı sayıda çalışma, Türk tarih ders kitaplarının erkek merkezli öğretim materyalleri olduğunu ortaya koymuştur. Tarih eğitiminde toplumsal cinsiyet temsiliyle ilgili literatür incelendiği zaman, tarih öğretmen adaylarının gözüyle lise tarih derslerinde toplumsal cinsiyet temsiliyle ilgili çalışmaların olmadığı görülmektedir. Bu çalışmanın amacı, tarih öğretmen adaylarının lise tarih derslerinde toplumsal cinsiyet temsiliyle ilgili görüşlerini ortaya koymaktır. Çalışma nitel araştırma anlayışıyla gerçekleştirilmiş olup, araştırmaya Karadeniz Teknik Üniversitesi Fatih Eğitim Fakültesi tarih öğretmen adayları katılmıştır. Araştırmada veriler açık-uçlu bir anketle toplanmış olup, araştırmaya 68 kadın ve 30 erkek öğretmen adayı katılmıştır. Elde edilen verilere dayalı olarak lise tarih derslerinde tarih öğretmenlerinin toplumsal cinsiyet temsiline dikkate almadıkları anlaşılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Tarih eğitimi, toplumsal cinsiyet, tarih öğretmen adayı, lise tarih dersi.

EXTENDED SUMMARY**Introduction**

Social and economic developments affected democracy and human rights positively in the continents of Europe and America in the second half of the last century. As a result of these developments, attention was given to rights of women and children and these rights secured through law and international agreements (Demircioğlu, 2014). The concept of gender was gained importance in this period (Marshall, 2000'den aktaran: Sayer, 2011). Gender relates to the roles in the society given to people from birth and how they are perceived by the society (Cherry, 2005; Demircioğlu, 2014: 133; Newman, 2002; Sabuncuoğlu, 2006; Sayer, 2011). This concept also includes the individual, culture, society, behavior and psychology in itself. Every society gives a number of roles, duties and responsibilities to the men and women and men and women are expected to display these roles in the society (Demircioğlu, 2014: 133). These roles are reproduced and transmitted to new generations through the channels of family, school, environment, culture and education. These developments made the concept of gender more visible in the western world and America. For example, equal representation of both men and women in education were accepted (Black, 2012). Besides this, gender representation in education was given attention in this period and research was carried out about this topic.

States and academics in democratic societies gave importance to gender representation in education and especially textbooks were examined in terms of gender representation. For example, those researchers carried out research regarding representation of gender in history textbooks in different countries (Trecker, 1971; Black, 2012; Marshall, 1997; Repoussi, 2005; Redmond et al., 2006; Lee and Collins, 2009). England and U.S.A. are leading countries about research on the representation of women and gender in materials of history education. Research regarding the position of women in history education dates back to 1970s in England (Bourdillion, 1996; Demircioğlu, 2014). Studies indicated that women are not represented in history lessons adequately in this country during the 1970s which was criticized and a project namely School Council History Project (SCHP) aimed to change the nature of history education in England paid attention gender representation in history education. Besides this, SCHP prepared textbooks about the roles of women in history such as Women in History Series and Women History Makers (Bourdillion, 1996).

Although there have been research about gender representation in education in Turkey, there is limited studies about this topic in history education. Some of these studies are devoted to image of women in history education. For example, Köse (2011) researched perceptions and believes of students about women in history education by her Ph.D. thesis. The data indicated that male students want to see particularly warrior, hero, leader and executive women in history education. Besides this, girl students suggest warrior and successful women for history lessons. Another research carried out by Demircioğlu (2014) which is about representation of women in 10th and 11th grades history textbooks. The study shows that 10th and 11th grades Turkish history textbooks are male dominant teaching materials. A similar study conducted by Alpargu ve Çelik (2016) and researchers investigated 9th, 10th, 11th and Atatürk's Principals and Reforms history textbooks. Collected

data indicates that women are not adequately represented in these textbooks which are in line with results of Demircioğlu's (2014).

The Purpose of the Research

The purpose of this research is to determine views of history teacher candidates about representation of gender in high school history lessons.

Method

A qualitative research approach was used in this research and data collection tool of this study is an open-ended questionnaire. Data was collected from history teacher candidates of Karadeniz Technical University of Fatih Faculty of Education. The great majority of these students are the final year students of history department of Literature Faculty of Karadeniz Technical University. A total of 98 history teacher candidates (68 males and 30 female) filled out the questionnaire.

Data and Interpretation

In this section, data collected by open-ended questionnaire will be evaluated. First question of the questionnaire is about whether or not teacher candidates know gender. Answers show that more than half of teacher candidates (N\59) described the concept of gender correctly. Another question asked what the representation level of men and women in high school history textbooks. The majority of teacher candidates (N\71) think that men are represented more than women in history textbooks. Teacher candidates were also asked what the roles of men and women in history textbooks are. The data points out that the most used roles for men in history textbooks are as follows ruler (N\46), warrior (N\32), manager (N\20) and commander (N\18). On the other hand, the most used roles for women are as follows concubine (N\39), mother sultan (N\23) and sultan (girl child) (N\17). In another question, teacher candidates asked what the representation level of men, women and children in history lessons of teaching practice schools. More than half of teacher candidates (N\59) think that history teachers use a male-centered approach.

Questionnaire also asked what kind of adjectives are used by history teachers for men, women and children in history lessons in teaching practice schools. Sultan (N\33), concubine (N\31) and woman sultan (N\20) are the most used roles by teachers for women. Besides this, ruler (N\46), pasha (N\28) and king (N\12) are used for men and prince (N\45) and crown prince (N\34) are used for children. The data also indicated that none of teacher candidates are given education about gender representation during their university education and teaching practice activities in teaching practice schools.

In the final question, teacher candidates were asked what they think about proposition which is men make history and more place should be given men in history education'. The data indicate that more than half of the respondents (N\50) declared that they do not accept this proposition because women and men created history

together (N\50). Besides this, some teacher candidates (N\32) think that women also shaped the history. Only 8 teacher candidates said that they think that only men shaped history.

Results and Recommendations

The following results emerged based on the collected data in this study. First of all, it seems that none of teacher candidates are given education about gender representation in history education during their university education and teaching practice activities in schools. On the other hand, more than half of teacher candidates (N\59) defined the concepts of gender correctly. Secondly, the majority of teacher candidates (N\71) believe that men are represented more than women in history textbooks. In this context, glorious adjectives such as ruler (N\ 46), warrior (N\ 32), manager (N\ 20) and commander (N\ 18) were used for men which is in line with the results of Demircioğlu's (2014) study. On the other hand, adjectives which indicate lower status used for women such as concubine (N \ 39) and mother sultan (N \ 23) were used. These results are parallel to the outcomes of Demircioğlu (2014) and Alpargu and Çelik's (2016) study. Furthermore, history teachers supervising teacher candidates in teaching practice schools use a male dominant approach in their lessons. Finally, more than half of the teacher candidates (N\50) do not accept the proposition which is believe that men make history and more place should be given men in history education'. The data indicate that more than half of the respondents (N\50) declared that they do not accept this proposition because women and men crated history together (N\50).

The following recommendations can be made based on the collected data:

- History teacher candidates should be given education about gender representation.
- History teachers should be given education about gender representation.
- High school history textbooks should be prepared in the light of the gender representation.
- History curriculum should be prepared in the light of the gender representation.
- History lessons should be taught in the light of the gender representation.

GİRİŞ

Geçen asırda Avrupa ve Amerika Kıtası'nda yaşanan ekonomik ve sosyal gelişmeler demokrasi ve insan haklarını olumlu yönde etkilemiştir. Bu durum, aynı zamanda çocuk ve kadın haklarının gelişimine de zemin hazırlamıştır. Kadın ve çocuklara verilen haklar, yasalar ve uluslararası antlaşmalarla güvence altına alınmıştır (Demircioğlu, 2014). Bu süreçte önem kazanan kavramlardan bir tanesi "toplumsal cinsiyettir" (Marshall, 2000'den aktaran: Sayer, 2011). Toplumsal cinsiyet, doğumdan itibaren insanlara toplum tarafından verilen roller, yüklenen sorumluluklar ve görevlerin toplum tarafından nasıl algılandığı ile ilgilidir (Cherry, 2005; Demircioğlu, 2014: 133; Newman, 2002; Sabuncuoğlu, 2006; Sayer, 2011). Bu kavram, kendi içinde bireyi, kültürü, toplumu, davranışları ve psikolojiyi de kapsamaktadır. Her toplum, içinde barındırdığı erkek ve kadınlara bir takım roller, görevler ve sorumluluklar yüklemekte ve bunların hayata geçirilmesini beklemektedir (Demircioğlu, 2014: 133). Bu roller, aile, okul, çevre, kültür ve eğitim kanallarıyla yeniden üretilmekte ve yeni nesillere aktarılmaktadır.

Kadın ve çocuk haklarıyla ilgili Avrupa ve Amerika'da yaşanan bu gelişmeler, toplumsal cinsiyet kavramını toplum içinde daha görünür hale getirmiştir. Bu süreçte toplumsal cinsiyetin önem verildiği alanlardan birisi de eğitim olmuş ve konuyla ilgili çalışmalar yapılmıştır. Örneğin, demokratik haklar bağlamında kadın ve erkeğin her açıdan eğitimden eşit oranda yararlanması gerektiği görüşü kabul görmüştür (Black, 2012). Demokrasisi gelişmiş ülkelerde devlet ve akademik camia tarafından, eğitimde toplumsal cinsiyet temsilinin önemi anlaşılmış, bu kavram ön plana çıkarılmış ve bu alanda çalışmalar yürütülmüştür. Bu çerçevede özellikle ders kitaplarının metin ve görsellerini toplumsal cinsiyet açısından analiz eden çalışmalar da yaygınlaşmıştır. Örneğin, Trecker (1971) ve Black'ın (2012) Amerika'da, Marshall'ın (1997) Fransa'da, Repoussi'nin (2005) Yunanistan'da, Redmond vd.'nin (2006) İrlanda'da, Lee ve Collins'in (2009) Avustralya'da yaptıkları çalışmalarda kadının tarih ders kitaplarında ve dolayısıyla tarih eğitiminde yeterince temsil edilmediğini ortaya çıkarmışlardır.

Tarih eğitimi ve tarih eğitimine dayalı materyallerde kadın ve toplumsal cinsiyet temsiliyle ilgili çalışmalarda özellikle İngiltere ve A.B.D. ön plana çıkmaktadır. İngiltere'de son elli yıldır kadının tarih öğretimindeki yerinin artırılması konusunda araştırma ve çalışmalar yapılmaktadır (Bourdillion, 1996; Demircioğlu, 2014). Bu ülkede 1960'larda özellikle tarih ve tarih öğretimi konusunda kadın ve toplumsal cinsiyetle ilgili olarak tartışmalar yaşanmıştır. Tarihçiler, tarih öğretmenleri ve diğer gruplar tarafından kadının tarih programlarında yeterince yer almadığı vurgulanmıştır (Bourdillion, 1996). Bu süreç 1970'lere kadar sürmüş ve 70'lerin başında bu tartışmalarda İngiliz Tarih Okullar Konseyi (SCHP) önemli bir rol oynamıştır (Bourdillion, 1996). SCHP İngiltere'de tarih öğretiminin yapısını değiştirerek, aktif ve etkinlik temelli bir tarih öğretiminin yolunu açmış ve klasik yöntemlerin dışına çıkan bu anlayışa "Yeni Tarih Öğretimi" denmiştir (Demircioğlu, 1999). SCHP'nin eleştirdiği önemli noktalardan biri de kadının tarih öğretiminde yeterince temsil edilmediği, müfredatın ve tarih ders kitaplarının ağırlıklı olarak erkeğin egemen olduğu bir tarih anlayışıyla hazırlanmış olduğudur (Bourdillion, 1996). Bu gelişmeler, tarih öğretiminin içeriğinde ve müfredatında değişmelere neden olmuş ve 1970'lerin ortasından itibaren müfredatta kadın ve zencilere ayrılan konuların oranında artış yaşanmıştır (Adams 1983'ten aktaran: Sylvester, 1994). 1980'lerin ortasında SCHP'nin çalışmaları olumlu sonuçlar vermeye başlamış ve tarih derslerindeki öğretim materyallerinde kadına daha fazla yer verilmesi SCHP tarafından tavsiye edilmiştir.

Böylece Women in History Series (CUP), Women History Makers (McDonald), Great Lives ve Finding out about History isimli kadınların tarihteki rollerini içeren ders kitapları yazılmıştır (Bourdillion, 1996).

Toplumsal cinsiyet temsili ve eğitimde toplumsal cinsiyet temsiliyle ilgili dünyada yaşanan gelişmeler ülkemizi de etkilemiştir. Bu bağlamda Türkiye toplumsal cinsiyet temsiliyle ilgili pek çok uluslararası belgeye imza atmıştır (Demircioğlu, 2014). Bu belgelerden bazıları; 1959 “BM Kadınların Siyasal Haklarına İlişkin Sözleşme”, 1966 “Eşit Değerde İş İçin Erkek ve Kadın İşçiler Arasında Ücret Eşitliği Hakkında Sözleşme-100 Nolu Sözleşme”, 1966 “Ayrımcılık (İş ve Meslek) Sözleşmesi-111 Sayılı Sözleşme”, 1989 “Avrupa Sosyal Şartı” ve 2000’de “Kişisel ve Siyasal Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme”dir (Demircioğlu, 2014). Ayrıca ülkemiz, eğitimde cinsiyet ayrımcılığına karşı çıkan bazı uluslararası antlaşmalara da imza atmıştır. Bunların bir kısmı şu şekilde sıralanabilir; 1990 “Herkes İçin Eğitim Dünya Deklarasyonu”, 1993 “Uluslararası İnsan Hakları Konferansının Eylem Platformu” ve 1994 “Uluslararası Kalkınma ve Nüfus Konferansı Eylem Planı” (Demircioğlu, 2014). Yukarıdaki belgelerin yanında, eğitimin ve ders kitaplarının cinsiyetçilikten arındırılması için 1986 “Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW)”, 1995 “Dördüncü Dünya Kadın Konferansı”, 2000 “Pekin+5 Konferansı Birleşmiş Milletler Genel Kurul Özel Oturumu” ve 2002 “CEDAW İhtiyari Protokolü” gibi pek çok sözleşmeye taraf olmuştur (Demircioğlu, 2014). Ülkemiz eğitimde toplumsal cinsiyet temsiliyle ilgili farklı belgelere imza atmasına karşın, bu alanda istenilen seviyenin yakalanamadığı bir gerçektir. Bu durum ülkemizde toplumsal cinsiyet temsiliyle ilgili yapılan akademik çalışmaların sonuçlarından görülebilir (Helvacıoğlu, 1994; Sevrge, 1998; Asan, 2006, 2010; İşçimen, 2007; Yorgancı, 2008; Aykaç, 2012; Dilek 2012; Gümüšoğlu, 2013).

Ülkemizde eğitimin farklı alanlarında toplumsal cinsiyet temsiliyle ilgili çalışmalar yapılmasına rağmen, tarih eğitiminde toplumsal cinsiyet temsiliyle ilgili çalışmaların sayısı sınırlıdır. Bu çalışmaların bir kısmı tarih eğitiminde kadın imajını incelemektedir. Örneğin, Köse (2011) doktora tezinde öğrencilerin kadın tarihine ilişkin tutum ve inançlarını ortaya koymaya çalışmıştır. Elde edilen verilere göre erkek öğrencilerin tarih öğretiminde öncelikli olarak savaşçı, kahraman, lider ve yönetici kadın imajlarını önerdikleri görülmüştür. Kız öğrenciler ise öncelikle savaşçı kadın imajını tarih öğretiminde önerirken ikinci sıraya başarılı kadın imajını yerleştirmişlerdir (Köse, 2011). Aynı araştırmacı, tarihte kadın imajıyla ilgili olarak Azerbaycan’da ortaöğretim öğrencileriyle bir saha çalışması yürütmüştür (Köse, 2014). Elde edilen veriler araştırmacının Türkiye’de yürüttüğü çalışmanın sonuçlarıyla örtüşmektedir. Çalışma sonucunda öğrenciler kadınları tarih eğitiminde ve ders kitaplarında lider, kahraman, güçlü ve başarılı kadın imajlarıyla görmek istediklerini belirtmişlerdir (Köse, 2014). Bu araştırmaların yanında doğrudan tarih ders kitaplarında kadını ve kadının temsili konusunu edinen çalışmalar da bulunmaktadır. Köse (2004) yüksek lisans tezinde tarih ders kitaplarındaki kadın ve Türk kadını imajını ortaya koymaya çalışmıştır. Çalışma sonucunda lise öğrencilerinin tarih ders kitaplarında en fazla görmek istedikleri kadınların Hürrem Sultan, Sabiha Gökçen, Nene Hatun ve Hz. Aişe olduğu ortaya çıkmıştır. Ayrıca ders kitaplarındaki görsel ve metinlerde kadınlara daha fazla yer verilmesinin gerektiği önerisi yapılmıştır (Köse, 2004).

Tarih ders kitaplarında toplumsal cinsiyet temsiliyle ilgili bir diğer çalışma ise Demircioğlu (2014) tarafından yapılmıştır. Doktora düzeyinde yapılan bu çalışmada, 10. ve 11. sınıf tarih ders kitapları toplumsal cinsiyet

temsili açısından incelenmiştir. Ayrıca bu derslerden sorumlu tarih öğretmenlerinin toplumsal cinsiyet temsiliyle ilgili görüşleri de araştırılmıştır. Çalışma sonucunda tarih öğretmenlerinin toplumsal cinsiyet ve toplumsal cinsiyet temsiliyle ilgili yeterli bilgilerinin olmadığı ortaya çıkmıştır. Bunun yanında ders kitapları üzerinde yapılan içerik analizlerinde kitaplarda yer alan kadın ve çocukların çok düşük bir oranda temsil edildiği ve kadınların erkeklerin yanında daha ziyade onların arka planında anne ve eş olarak tasvir edildikleri ortaya çıkmıştır (Demircioğlu, 2014). Benzer bir çalışma Alpargu ve Çelik (2016) tarafından yapılmıştır. Araştırmacılar 9., 10. ve 11. sınıf tarih ders kitaplarıyla Atatürk İlke ve İnkılap tarihi ders kitabında kadının yerini incelemiştir. Doküman incelemesi yaklaşımıyla yürütülen bu çalışma neticesinde ders kitaplarında kadının belli oranda yer tutmasına karşın, bu oranın düşük olduğu ve kadınların daha ziyade eş ve anne olarak temsil edildiği ortaya konmuştur. Bu veriler Demircioğlu'nun (2014) çalışmasının sonuçlarıyla da örtüşmektedir. Diğer bir araştırma Dilek'in (2012) 6. sınıf öğrencileriyle yürüttüğü eylem araştırmasıdır. Araştırmacı, doktora tezinde öğrencilerin farklı tarihsel dönemler bağlamında kadınların konumlarını nasıl algıladıkları ve kurguladıklarını incelemiştir. Çalışma, sosyal ve politik gündem ile öğretim stratejilerinin öğrencilerin tarihte kadına yönelik algılarını etkileyen unsurlar olarak rol oynadıklarını ortaya koymuştur.

Öğrencilerin algılarında ve ders kitaplarında toplumsal cinsiyet temsiliyle ilgili yukarıda yapılan çalışmalara ek olarak aday öğretmenlerle de çalışmalar yürütülmüştür. Bunlardan ilki, Baykal'ın (1988'den aktaran: Demircioğlu, 2014: 217) hazırladığı "Üniversite Öğrencilerinin Cinsiyet Rollerine İlgili Kalıp Yargılarının Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi" adlı doktora tezidir. Bu çalışmaya göre, cinsiyet rolleriyle ilgili kalıp yargılar, cinsiyete göre farklılık göstermektedir. Araştırmada kız öğrencilerin cinsiyet rolleriyle ilgili kalıp yargı ortalamalarının erkeklere göre daha yüksek olduğu ortaya konulmuştur (Baykal, 1988'den aktaran: Demircioğlu, 2014: 217). Diğer bir çalışma "Sınıf Öğretmenliği Bölümü Öğretmen Adaylarının Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Tutumları" isimli çalışmadır (Seçgin ve Tural, 2011). Araştırma sonucuna göre, cinsiyet değişkenine göre öğretmen adaylarının toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumlarında anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir. Öğrencilerin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin maddelere daha çok kendi cinsiyet grubu lehinde tutumlar sergiledikleri görülmüştür. Erkeğin evin reisi olmasına ve evde her koşulda sözünün geçmesine kız öğretmen adayları olumsuz yaklaşırken, erkeklerin büyük çoğunluğu bu durumu olumlu bulmuştur. Kızlar ise gerek aile içi kararlarda, rollerde ve gerekse toplumsal alanda erkeklerin sonsuz hâkimiyetlerine karşı çıkmaktadırlar. Kız ve erkek öğretmen adayları kadının temel görevi olarak anneliğe olumlu yaklaşmaktadırlar (Seçgin ve Tural, 2011).

Öğretmen adaylarıyla yürütülen bir diğer çalışma ise Aslan'ın (2015) araştırmasıdır. "Öğretmen Adaylarının Toplumsal Cinsiyet Algılarına İlişkin Metaforik Bir Çözümleme" adlı çalışmasında çalışmaya katılanların ataerkil yapıyı destekledikleri ve toplumsal cinsiyet ön yargılarına sahip oldukları ortaya çıkmıştır. Aday öğretmenlerin yaklaşık yarısı "kadınların zayıf, hassas ve ilgiye muhtaç" olduğunu vurgulayan metaforlar kullanmışlardır. En fazla kullanılan metafor ise "çiçek"tir. Aday öğretmenlerin dörtte birinden fazlası ise "erkeklerin kaba, sert ve duygusuz" olduğunu vurgulayan metaforlar ortaya koymuşlardır. En fazla kullanılan metafor ise "odun" dur.

Bunun yanında her iki cinsin kendilerine ilişkin algıları büyük oranda olumluyken, karşı cinse ilişkin algıları büyük oranda olumsuzdur (Aslan, 2015).

Farklı alanlarda öğretmen adaylarıyla yukarıdaki çalışmalar yapılmasına karşın, tarih öğretmen adaylarının lise tarih derslerinde toplumsal cinsiyet temsiliyle ilgili görüşlerini ortaya koyan bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Bu boşluğu doldurmak amacıyla bu araştırma hayata geçirilmiştir.

Çalışmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı, tarih öğretmen adaylarının lise tarih derslerinde toplumsal cinsiyet temsiliyle ilgili görüşlerini ortaya koymaktır.

YÖNTEM

Tarih öğretmen adaylarının lise tarih derslerinde toplumsal cinsiyet temsiliyle ilgili görüşlerini ortaya koymaya çalışan araştırma tarama modelinde nitel bir araştırmadır. Araştırmada derinlemesine veri elde etmek amacıyla açık uçlu anket kullanılmıştır. Araştırmanın evrenini 2016-2017 eğitim ve öğretim yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi Fatih Eğitim Fakültesi Tarih Öğretmenliği Programı Pedagoji öğrencileri oluşturmaktadır. Bu öğrencilerin çok büyük çoğunluğunu Karadeniz Teknik Üniversitesi ve Gümüşhane Üniversitesi Edebiyat Fakültelerinin tarih bölümünün son sınıfına devam eden öğrenciler oluşturmaktadır. Aday öğretmenlerin hepsine ulaşılması hedeflendiği için araştırma örneklem gerektirmemiştir. Araştırmaya katılan öğrencilerin 68'i kadın ve 30'u erkektir. Bu öğrencilerden 63'ü Karadeniz Teknik Üniversitesi ve 32'si Gümüşhane Üniversitesi tarih bölümleri son sınıf öğrencileridir. Çalışmaya katılan öğrenciler arasında birer tane Anadolu, Hacettepe ve Ömer Halis Demir Üniversiteleri mezunları da bulunmaktadır.

Çalışmada kullanılan açık-uçlu anket araştırma sorusu ve konuyla ilgili alan yazın bağlamında hazırlanmıştır. Anket sorularının hazırlanmasını takiben sağlıklı veriler elde edebilmek için 8 öğrenciyle pilot çalışma gerçekleştirilmiştir. Çalışma sonucunda ölçme araçlarının net olmayan bazı soruları üzerinde düzeltmeler yapılmıştır. Pilot çalışmayı takiben konuyla ilgili iki akademisyenin veri toplama araçlarıyla ilgili görüşlerine başvurulmuştur. Bu akademisyenlerin de tavsiyeleri dikkate alınarak açık-uçlu ankete son şekli verilmiştir. Veriler Mayıs 2017'de toplanmıştır. Elde edilen veriler nitel analiz programı olan Nvivo 10 programıyla analiz edilerek ilgili kod ve kategoriler geliştirilmiştir.

BULGULAR

Bu bölümde açık-uçlu ankettten elde edilen verilerin sunumu ve değerlendirilmesi yapılacaktır. Araştırmada aday öğretmenlere sorulan ilk soru, toplumsal cinsiyet kavramından ne anladıklarıyla ilgilidir. Tablo 1'de görüldüğü üzere aday öğretmenlerin çoğunluğu (N\59) toplumsal cinsiyet kavramını doğru tanımlamıştır.

Tablo 1. Toplumsal Cinsiyet Kavramıyla İlgili Görüşleri Gösteren Tablo

	Kadın	Erkek	<i>f</i>
Toplumun kişinin cinsiyetine göre kişiye biçtiği rol	38	21	59
Kadınlara yapılan ayırım	11	3	14
Kadın-Erkek eşitliliği	10	1	11
Cevapsız/Fikrim yok	9	5	14
Toplam	68	30	98

Ankette aday öğretmenlere sorulan diğer bir soru ise lise tarih ders kitaplarında kadın ve erkeklerin temsil edilme düzeyi ile ilgili görüşlerinin neler olduğudur. Tablo 2’de görüldüğü üzere aday öğretmenlerin çoğunluğu (N\71) erkeklerin tarih ders kitaplarında daha fazla temsil edildiğini düşünmektedir. Tamamına yakını kadın olan 8 öğretmen adayı ise tarih ders kitaplarında kadınların daha fazla temsil edildiğini iddia etmektedir.

Tablo 2. Lise Tarih Ders Kitaplarında Kadın ve Erkeklerin Temsil Edilme Düzeyini Gösteren Tablo

	Kadın	Erkek	<i>f</i>
Erkekler daha fazla temsil edilmektedir	47	24	71
Kadın daha fazla temsil edilmektedir	7	1	8
Kadın-Erkek eşit oranda temsil edilmektedir	5	1	6
Cevapsız/Fikrim yok	9	4	13
Toplam	68	30	98

Çalışmada sorulan bir diğer soru ise, tarih ders kitaplarında kadın ve erkeklere verilen rollerin neler olduğuyla ilgilidir. Tablo 3’te görüldüğü üzere öğretmen adayları tarih ders kitaplarında erkekler için en fazla hükümdar (N\46), savaşçı (N\32), yönetici (N\20) ve komutan (N\18) gibi yüceltici unvanların kullanıldığını belirtmişlerdir. Buna karşın aday öğretmenler kadınlar için aile hayatında kullanılan ve ikinci planda olan cariye (N\39), valide sultan (N\23) ve sultan (kız çocuğu) (N\17) gibi unvanların kullanıldığını ifade etmişlerdir.

Tablo 3. Lise Tarih Ders Kitaplarında Kadın ve Erkeklere Verilen Rollerini Gösteren Tablo

Kadınlara Verilen Roller	Kadın	Erkek	<i>f</i>	Erkeklere Verilen Roller	Kadın	Erkek	<i>f</i>
Cariye	26	13	39	Hükümdar	29	17	46
Valide Sultan	15	8	23	Savaşçı	17	15	32
Sultan (Kız Çocuğu)	13	4	17	Yönetici	13	7	20
Kraliçe	11	4	15	Komutan	11	7	18
Hatun	9	3	12	Kâşif	3	-	3
Cevapsız/Fikrim yok	2	-	2	Elçi	2	2	4
-	-	-		Cevapsız/Fikrim yok	4	-	4
Toplam	76	33	108	Toplam	78	48	127

Araştırmadan elde edilen bulgulardan ortaya çıkan diğer bir sonuç ise, Tablo 4'te görüldüğü üzere çocuklar için veliaht (N\62) ve şehzade (N\43) unvanlarının kullanıldığıdır. Ayrıca öğretmen adaylarının bir kısmı (N\46), çocukların ders kitaplarında temsil edilmediği yönünde fikir beyan etmişlerdir.

Tablo 4. Lise Tarih Ders Kitaplarında Çocukların Temsil Edilme Düzeyi ve Çocuklara Verilen Rollerini Gösteren Tablo

Çocukların Temsil Düzeyi	Kadın	Erkek	f	Çocuklara Verilen Roller	Kadın	Erkek	f
Yer verilmiyor	29	17	46	Veliaht	39	23	62
Çok az yer veriliyor	26	6	32	Şehzâde	32	11	43
Yeterince yer veriliyor	9	4	13	Tigin	1	-	1
Cevapsız/Fikrim yok	4	3	7	Katledilen çocuk	1	-	1
-	-	-		Cevapsız/Fikrim yok	4	2	6
Toplam	68	30	98	Toplam	77	36	113

Aday öğretmenlere yöneltilen diğer bir soru ise, öğretmenlik uygulaması için gittikleri liselerde kendilerine danışmanlık yapan tarih öğretmenlerinin tarih derslerinde kadın, erkek ve çocukları temsil etme düzeylerinin ne olduğuyla ilgilidir. Tablo 5'te görüldüğü üzere, aday öğretmenlerin çoğunluğuna göre (N\59) liselerde onlara danışmanlık yapan tarih öğretmenleri, derslerinde erkek merkezli tarih öğretim anlayışına dayalı öğretim faaliyeti yürütmektedirler.

Tablo 5. Tarih Uygulama Öğretmenlerinin Kadın, Erkek ve Çocukları Tarih Derslerinde Temsil Düzeylerini Gösteren Tablo

	Kadın	Erkek	f
Erkekler temsil edilmektedir	43	16	59
Kadınlar temsil edilmektedir	11	5	16
Kadın-Erkek eşit oranda temsil edilmektedir	3	2	5
Çocuklar temsil edilmektedir	1	1	2
Cevapsız/fikrim yok	10	6	16
Toplam	68	30	98

Çalışmada araştırılmak istenen bir diğer konu ise, aday öğretmenlere uygulama okullarında rehberlik eden tarih öğretmenlerinin derslerinde kadın, erkek ve çocuklarla ilgili kullandıkları sıfat ve unvanların neler olduğuyla ilgilidir. Tablo 6'da görüldüğü üzere, tarih öğretmenleri derslerinde kadınlar için en çok sultan (N\33), cariye (N\31) ve valide (N\20) unvanlarını kullanmaktadırlar. Erkekler için en sık hükümdar (N\46), paşa (N\28) ve kral (N\12) unvanları kullanılırken, çocuklara atfen şehzade (N\45), veliaht (N\34) ve prens (N\16) unvanları kullanılmaktadır.

Tablo 6. Tarih Uygulama Öğretmenlerinin Ders Anlatımları Esnasında Kadın-Erkek ve Çocuklara Yönelik Kullandıkları Sıfat ve Unvanları Gösteren Tablo

Kadınlara Yönelik Sıfat ve Unvanlar	Kadın	Erkek	f	Erkeklere Yönelik Sıfat ve Unvanlar	Kadın	Erkek	f	Çocuklara Yönelik Sıfat ve Unvanlar	Kadın	Erkek	f
Sultan	19	14	33	Hükümdar	29	17	46	Şehzâde	29	16	45
Cariye	17	14	31	Paşa	15	13	28	Veliht	21	13	34
Valide	13	7	20	Kral	9	3	12	Prens	13	3	16
Hatun	13	1	14	İmparator	9	-	9	Sıbyan	3	-	3
Kraliçe	9	1	10	Han/Hakan	7	5	12	Melik	2	-	2
Prens	6	3	9	Bey	6	7	13	Tigin	1	-	1
Hanım	2	-	2	Başkomutan	2	-	2	Cevapsız / Fikrim yok	29	11	40
Cevapsız/Fikrim yok	17	11	28	Efendi	1	-	1	-	-	-	-
-	-	-	-	Gazi	1	-	1	-	-	-	-
-	-	-	-	Cevapsız/ Fikrim yok	11	7	18	-	-	-	-
Toplam	96	51	147	Toplam	90	52	142	Toplam	98	43	141

Ankette öğretmen adaylarına sorulan diğer bir soru ise, tarih derslerinde toplumsal cinsiyet temsiliyle ilgili üniversite eğitimleri süresince ve gittikleri uygulama okulunda kendilerine her hangi bir eğitimin verilip verilmediğiyle ilgilidir. Elde edilen verilere göre öğretmen adaylarının hiç birisi üniversite eğitimleri aşamasında ve gittikleri uygulama okullarında tarih derslerinde toplumsal cinsiyet temsiliyle ilgili bir eğitim almamışlardır.

Tarih öğretmen adaylarına anket aracılığıyla sorulan son soru ise, “Tarihi erkekler yapar ve tarih öğretiminde erkeklere daha fazla yer verilmelidir” önermesi hakkında ne düşündükleridir. Tablo 8’de görüldüğü üzere, öğretmen adaylarının yarısından fazlası (N\50) bu önermeye katılmadıklarını ifade etmiştir. Yukarıdaki önermeye katılmadıklarını belirten aday öğretmenler, gerekçelerini şu şekilde sıralamışlardır; tarihe kadın-erkek eşit yön verir (N\50), Türk tarihini Türk kadını da şekillendirmiştir (N\32), önerme cinsiyet ayrımcılığı içermektedir (N\13). Yukarıdaki önermeye katılan az sayıda tarih öğretmeni (N\8), tarihi erkeklerin şekillendirdiğini (N\5) ve tarihteki siyasi olayları ve savaşları erkeklerin yaptığını (N\3) ifade ederek önermenin doğru olduğu vurgusunu yapmışlardır.

Tablo 7. “Tarihi Erkekler Yapar ve Tarih Öğretiminde Erkeklerle Daha Fazla Yer Verilmelidir” Önermesine Yönelik Görüşlerini Gösteren Tablo

	Katılmıyorum	Kadın	Erkek	f
Tarihe kadın-erkek eşit yön verir		33	17	50
Türk Tarihini Türk kadını da şekillendirmiştir		19	13	32
Önerme Cinsiyet ayrımcılığı içeriyor		13	-	13
Tarih öğretiminin cinsiyetle ilgisi yoktur		7	1	8
Önermenin geçerliliği olduğunu düşünmüyorum		5	1	6
	Toplam	77	32	109
	Katılıyorum			
Günümüzde bile tarihi erkekler şekillendirir		2	3	5
Tarihteki siyasi olayları ve savaşları erkekler yapar		2	1	3
Devletleri erkekler yönetir ve tarihte erkekler rol oynar		-	1	1
Cevapsız /Fikrim yok		2	3	5
	Toplam	6	8	14

SONUÇ VE ÖNERİLER

Tarih öğretmen adaylarının lise tarih derslerinde toplumsal cinsiyet temsili hakkındaki görüşlerini ortaya koymayı hedefleyen bu çalışmada aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır. Çalışmanın ortaya koyduğu verilere göre, aday öğretmenlerin hiç birisi, üniversite eğitimleri aşamasında ve gittikleri uygulama okullarında tarih derslerinde toplumsal cinsiyet temsiliyle ilgili bir eğitim almamışlardır. Buna karşın, öğretmen adaylarının yarısından fazlası (N\59) toplumsal cinsiyet kavramını doğru tanımlamıştır. Öğretmen adaylarının çoğunluğu (N\71) erkeklerin lise tarih ders kitaplarında daha fazla temsil edildiğini düşünmektedir. Bu çerçevede lise tarih ders kitaplarında erkekler için en fazla hükümdar (N\46), savaşçı (N\32), yönetici (N\20) ve komutan (N\18) gibi yüceltici unvanların kullanıldığı ifade edilmiştir. Bu veriler Demircioğlu'nun (2014) çalışmasının sonuçlarıyla örtüşmektedir. Buna karşın, kadınlar için aile içinde kullanılan ve erkeklerle nazaran daha alt konumda olan cariye (N\39), valide sultan (N\23) ve sultan (kız çocuğu) (N\17) gibi unvanların kullanıldığı belirtilmiştir. Lise tarih ders kitaplarında kadınların erkeklerle nazaran ikincil rollerde temsil edilmesi Demircioğlu (2014), Alpargu ve Çelik'in (2016) çalışmalarının sonuçlarıyla paraleldir. Öğretmen adaylarının yarısına yakını (N\46), çocukların lise ders kitaplarında temsil edilmediğini ifade etmişlerdir.

Aday öğretmenlerin çoğunluğuna göre (N\59) araştırmada ortaya çıkan bir diğer sonuç ise, liselerde onlara danışmanlık yapan tarih öğretmenleri, tarih derslerini erkek merkezli bir anlayışla yürütmektedir. Bu çerçevede öğretmenler derslerinde kadınlar için en çok sultan (N\33), cariye (N\31) ve valide (N\20) gibi unvanlar kullanırken, erkekler için en sık hükümdar (N\46), paşa (N\28) ve kral (N\12) unvanları tercih etmişlerdir. Bunun yanında çocuklara atfen şehzade (N\45), veliaht (N\34) ve prens (N\16) unvanları kullanılmaktadır. Bu veriler Demircioğlu'nun (2014) araştırmasının sonuçlarıyla örtüşmektedir.

Araştırmada elde edilen diğer bir veri ise, aday öğretmenlerin yarısından fazlasının (N\50) “Tarihi erkekler yapar ve tarih öğretiminde erkeklere daha fazla yer verilmelidir” önermesine katılmadıklarıdır. Yukarıdaki önermeye katılan az sayıda tarih öğretmeni (N\8), tarihi erkeklerin şekillendirdiği (N\5) ve tarihteki siyasi olayları ve savaşları erkeklerin yaptığını (N\5) ifade ederek önermenin doğru olduğu vurgusunu yapmışlardır.

Elde edilen verilere bağlı olarak aşağıdaki önerileri yapmak mümkündür.

- Tarih öğretmen adaylarına tarih eğitiminde toplumsal cinsiyet temsiliyle ilgili eğitim verilmelidir.
- Tarih öğretmenlerine tarih eğitiminde toplumsal cinsiyet temsiliyle ilgili eğitim verilmelidir.
- Lise tarih ders kitapları toplumsal cinsiyet temsili dikkate alınarak hazırlanmalıdır.
- Lise tarih ve öğretim programları toplumsal cinsiyet temsili dikkate alınarak hazırlanmalıdır.
- Lise tarih dersleri toplumsal cinsiyet temsili dikkate alınarak yürütülmelidir.

KAYNAKÇA

- Alpargu, M., ve Çelik, H. (2016). ‘Türkiye’de Güncel Tarih Ders Kitaplarında Kadın Tarihinin Yeri’ *International Online Journal of Educational Science*, 02 Aralık 2016 tarihinde http://www.iojes.net/userfiles/article/iojes_2039.pdf adresinden alınmıştır.
- Asan, H. T. (2006). *Ders Kitaplarında Cinsiyetçilik Ve Öğretmenlerin Cinsiyet Algılarının Saptanması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli.
- Asan, H. T. (2010). *Ders Kitaplarında Cinsiyetçilik Ve Öğretmenlerin Cinsiyetçilik Algılarının Saptanması*. *Fe Dergi*, 2(2): 65-74.
- Aslan, G. (2015). Öğretmen Adaylarının Toplumsal Cinsiyet Algılarına İlişkin Metaforik Bir Çözümleme. *Eğitim ve Bilim*, 40(181), 363-384.
- Aykaç, N. (2012). Sosyal Bilgiler Ve Hayat Bilgisi Ders Kitaplarının Toplumsal Cinsiyet Açısından Değerlendirilmesi, *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 43, 50-61.
- Black, L., J. (2012). *Textbooks, Gender and World History*. 3 Nisan 2016 tarihinde <http://www.historycooperative.org/journals/whc/3.2/black>. adresinden alınmıştır.
- Bourdillon, H. (Ed.) (1996). *Teaching History*. London: Open University Press.
- Cherry, A. L. (2005). *Examining Global Social Welfare Issues*. Belmont, CA: Thomson Brooks/Cole.
- Demircioğlu, E. (2014). *10. Ve 11. Sınıf Tarih Ders Kitaplarında Yer Alan Görseller Ve Metinlerde Toplumsal Cinsiyet Temsiliyle İlgili Tarih öğretmenlerinin Görüşleri: Trabzon örneği*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- Demircioğlu, İ. H. (1999). *Educating Secondary School History Teachers In Turkey And England: A Comparative Approach*. Unpublished Ph.D. Thesis. The University of Birmingham, England.
- Dilek, G. (2012). *Tarih Öğretiminde Toplumsal Cinsiyet: 6. Sınıf Öğrencilerinin Perspektifinden Tarihsel Süreçte Kadın Hakları Ve Kadın İmgesi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Gümüšoğlu, F. (2013). *Ders Kitaplarında Toplumsal Cinsiyet 1928-2013*. (3. Basım). Kaynak Yayınları: İstanbul.

- Helvaciođlu, F. (1994). *1928'den 1994'e Ders Kitaplarında Cinsiyetçilik*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- İşçimen, S. (2007). *Türkiye Cumhuriyeti'nde İlkokullarda Okutulan Tarih Ders Kitapları (1923-1931)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin.
- Köse, M. (2004). *Tarih Öğretiminde Kadın Ve Türk Kadını İmajı*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Köse, M. (2011). *Tarih Öğretiminde Kadın İmajının Yeniden İnşası*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Köse, M. (2014). Azerbaycan Ortaöğretim Öğrencilerinin Kadın Tarihine Yönelik Görüş ve Önerileri, *Akademik Bakış Dergisi*. 20 Ağustos 2017 tarihinde <http://www.akademikbakis.org/dergi//azerbaycan-ortaogretim-ogrencilerinin-kadin-tarihine-yonelik-tutum-ve-onerileri201501.pdf>, adresinden alınmıştır.
- Lee, J. F.K. and Collins, P. (2009). Australian English-language textbooks: the gender issues, *Gender and Education*, 21 (4) 353–370.
- Marshall, J. (1997). 'Sex equality eludes textbook definition'. *Times Educational Supplement*, Issue 4217. 25 April.
- Newman, L. K. (2002). 'Sex, Gender and Culture: Issues in The Definition, Assesment and Treatment of Gender Identity Disorder', *Clinical Child Psychology and Psychiatry*, 7, 358-367.
- Redmond, J., Valiulis, M., Raftery, D., and Harford, J. (2006). The Role of Textbooks in Providing A Gender Balanced History Curriculum in Ireland, *International Journal of Learning*, 12 (10) 179-186.
- Repoussi, M. (2005). 'A la recherche des femmes dans l'histoire enseignee. rapports de genre et construction de la difference sexuee', *Le Cartable de Clio*, 5, 89-97.
- Sabuncuoğlu, A. (2006). *Televizyon Reklamlarında Toplumsal Cinsiyet*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Sayer, H. (2011). *Toplumsal Cinsiyet Eşitliğine Erkeklerin Katılımı*. Uzmanlık Tezi. Başbakanlık, Kadın Statüsü Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Seçgin F. ve Tural A. (2011) Sınıf Öğretmenliği Bölümü Öğretmen Adaylarının Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Tutumları, *NWSA Educational Sciences*. 01 Ağustos 2017 tarihinde <http://www.sdu.dergipark.gov.tr/download/article-file/185516> adresinden alınmıştır.
- Severge, Y. E. (1998). *Ders Kitaplarında Cinsiyetçilik İlköğretim Ders Kitapları Üzerinde Yapılmış Bir İçerik Çözümlemesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Sylvester, D. (1994). Change and continuity in history teaching 1900-1993. (ss.116-146), *In P. John ve P. Lucas (Eds). Partnership and progress*, Sheffield, Standing Conferance of History Teacher Educator.
- Trecker, J. (1971). *Women in U.S. History High-School Textbooks*. J. Pottker and A. Fishel, (Eds). Sex bias in The Schools: The Research Evidence, New Jersey, Associated University Presses.
- Yorgancı, F. (2008). *İlköğretim Ders Kitaplarında Toplumsal Cinsiyet Rollerinin İnşası*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyon.